

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

การศึกษานับเป็นรากฐานที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งในการสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้า และแก้ปัญหาต่างๆ ในสังคมได้ เนื่องจากการศึกษาเป็นกระบวนการที่ช่วยให้คนได้พัฒนาตนเอง ด้านต่างๆ ตลอดช่วงชีวิต ตั้งแต่การวางรากฐานพัฒนาการของชีวิตตั้งแต่แรกเกิด การพัฒนาศักยภาพ และขีดความสามารถด้านต่างๆ ที่จะดำรงชีพและประกอบอาชีพได้อย่างมีความสุข รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งเป็นพลังสร้างสรรค์การพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนได้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2535 : 2) ดังนั้น การจัดการศึกษาในปัจจุบันจึงเป็นการให้การศึกษาขั้นพื้นฐาน แก่เยาวชนอย่างทั่วถึง เน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว และสภาพชีวิตจริงมากที่สุด เพราะจะเป็นประสบการณ์นำไปแก้ปัญหาชีวิตจริง (กองวิจัยทางการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. 2539 : บทนำ)

สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 หมวดที่ 3 มาตรา 46 และหมวดที่ 9 มาตราที่ 289 กำหนดไว้ว่า บุคคลที่รวมกันเป็นชุมชน ท้องถิ่นดั้งเดิม และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอบรมของรัฐ การจัดการศึกษาอบรมภายในท้องถิ่นต้องคำนึงถึง การจัดการ บำรุงรักษา การใช้ประโยชน์จาก ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการบำรุงรักษาสีลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นด้วย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2541 : 9-69) ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 7, 3, 27 และ 57 กล่าวว่า การจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ตามกระบวนการเรียนรู้ ต้องปลูกจิตสำนึกโดยเน้นการส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับ ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยให้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลางของประเทศขึ้น และให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตร ในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหา ในชุมชนและสังคมภูมิปัญญาท้องถิ่น ตามหลักสูตรแกนกลาง และให้หน่วยงานทางการศึกษา ระดมทรัพยากร บุคคลในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

โดยนำประสบการณ์ ความรอบรู้ ความชำนาญและภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าวมาใช้เพื่อประโยชน์ทางการศึกษา (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542, 2545 : 1-30)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นหน่วยงานสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ มีหน้าที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยดำเนินการจัดการศึกษา 3 ระดับ คือ ระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีภารกิจหลักคือ พัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ได้เกณฑ์มาตรฐาน (2540 : 199) โดยมีงานวิชาการเป็นงานหลัก งานอื่นสนับสนุนงานวิชาการให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2538 ก : 50)

ในการปฏิบัติงานวิชาการในโรงเรียน มีขอบข่ายที่ต้องปฏิบัติ 7 งาน คือ งานด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ งานด้านการเรียนการสอน งานวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน งานวัดผลประเมินผล งานห้องสมุด งานนิเทศภายในและงานอบรมวิชาการ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2536 : 7) ในขอบข่ายงานวิชาการดังกล่าว โครงสร้างหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบ และสามารถนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรมากขึ้น การพยายามใช้กลไกทางการศึกษาจากเงื่อนไขที่เปิดให้มีการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่น เป็นช่องทางในการประยุกต์เอาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีจุดเด่นที่สามารถพิสูจน์ตนเองในการยื่นหยัดอยู่รอดได้ท่ามกลางกระแสการล่มสลายของชุมชน และการทรุดโทรมของสิ่งแวดล้อม มาสู่หลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ในแนวทางของการคิดและการปฏิบัติจริง จากการประยุกต์ปรับปรุงคุณค่าภูมิปัญญาที่มีอยู่ในท้องถิ่นที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตของชุมชน และมีการประยุกต์ใช้ได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด นำมาซึ่งคุณภาพที่สงบสันติสุขของบุคคล ชุมชน และชาติ (กองวิจัยทางการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2539 : คำนำ) และจากรายงานการวิจัยเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ของกองวิจัยทางการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2539 พบว่า การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดการเรียนการสอนที่โรงเรียนส่วนใหญ่ดำเนินการนั้น โรงเรียนประถมศึกษาส่วนใหญ่ได้นำนักเรียนไปศึกษา และเรียนรู้จากแหล่งความรู้ในท้องถิ่น เชิญผู้รู้ในท้องถิ่นหรือปราชญ์ท้องถิ่นมาเป็นวิทยากร ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในงานวิชาการที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติกำหนด (กองวิจัยทางการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2539 : 46)

อังกุล สมคะเนย์ (2535 : 8) ได้จัดภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้ กลุ่มแรก เป็นเรื่องเกี่ยวกับคติ ความคิด ความเชื่อ และหลักการที่เป็นพื้นฐานขององค์ความรู้ที่เกิดจากการสังสมถ่ายทอดต่อกันมา กลุ่มที่ 2 เป็นเรื่องของศิลปะ วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี กลุ่มที่ 3 เป็นเรื่องของการประกอบอาชีพในแต่ละท้องถิ่นที่ได้รับการสังสมถ่ายทอดกันมา และ

กลุ่มที่ 4 เป็นเรื่องของแนวคิด หลักปฏิบัติ และเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ชาวบ้านนำมาใช้ในท้องถิ่น ซึ่งเป็นอิทธิพลของความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีภูมิปัญญาทั้ง 4 กลุ่มปรากฏให้เห็นในเรื่องการประกอบอาชีพ ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และประเพณีต่างๆ ที่ถ่ายทอดให้เยาวชนรุ่นหลัง ๆ

จังหวัดสกลนคร มีประวัติความเป็นมายาวนาน ประมาณ 200 ปีเศษ เป็นจังหวัดที่อยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศ มีแหล่งเรียนรู้ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นจำนวนมากที่เป็นร่องรอยทางประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของท้องถิ่นปรากฏอยู่ ดังคำขวัญที่ว่า “พระธาตุเชิงชุมคู่บ้าน พระตำหนักภูพานคู่เมือง งามดือเลื่องหนองหาน แลตระการปราสาทผึ้ง สวยสุดซึ้งสาวภูไท ถิ่นมั่นในพุทธธรรม” เป็นสถานที่ที่โดดเด่นมากเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้ง 4 กลุ่ม สถานศึกษาหรือโรงเรียนสามารถนำภูมิปัญญาทั้ง 4 กลุ่ม มาใช้ในการปฏิบัติงานวิชาการ โรงเรียนซึ่งดำเนินการตามขอบข่ายงาน 7 งาน ได้เป็นอย่างดี แต่เนื่องจากสภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่นในแต่ละกลุ่มมีลักษณะขอบเขตกว้างเกินไป ผู้วิจัยจึงสรุปสภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่นในแต่ละกลุ่มที่เห็นว่าน่าจะนำมาใช้ในการปฏิบัติงานวิชาการ ดังนี้ กลุ่มคติ ความคิด ความเชื่อ ที่นำไปใช้ในการปฏิบัติงานวิชาการ ได้มีการจัดทำหลักสูตร จัดกิจกรรมการเรียนการสอน ทำเอกสารใบความรู้ใบงาน ตารางปฏิบัติการกิจกรรม จัดป้ายนิเทศคู่มือการนิเทศภายในและจัดอบรมเกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา การปฏิบัติศาสนกิจในวันสำคัญ การใช้จ่ายในบ้าน การแต่งกายในบ้าน การละเล่นของเด็ก รวมไปถึงนิทานพื้นบ้าน ตำนานพื้นบ้านและคติสอนใจ

กลุ่มศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี ที่นำไปใช้ในการปฏิบัติงานวิชาการ ได้มีการจัดทำหลักสูตร จัดกิจกรรมการเรียนการสอน ทำเอกสารใบความรู้ใบงาน ตารางปฏิบัติการกิจกรรม จัดป้ายนิเทศคู่มือการนิเทศภายในและจัดอบรมเกี่ยวกับสถานที่สำคัญในท้องถิ่น บุคคลสำคัญในท้องถิ่น ทรัพยากร ประเพณี การละเล่น และการทำบายศรีสู่ขวัญ

กลุ่มการประกอบอาชีพของท้องถิ่น ที่นำไปใช้ในการปฏิบัติงานวิชาการ ได้มีการจัดทำหลักสูตร จัดกิจกรรมการเรียนการสอน ทำเอกสารใบความรู้ใบงาน ตารางปฏิบัติการกิจกรรม จัดป้ายนิเทศ คู่มือการนิเทศภายในและจัดอบรมเกี่ยวกับการทำไม้กวาด การจักสานไม้ไผ่ การทอเสื่อ และการเกษตร

กลุ่มแนวปฏิบัติหรือเทคโนโลยีของท้องถิ่น ที่นำไปใช้ในการปฏิบัติงานวิชาการ ได้มีการจัดทำหลักสูตร จัดกิจกรรมการเรียนการสอน ทำเอกสารใบความรู้ใบงาน ตารางปฏิบัติการกิจกรรม จัดป้ายนิเทศคู่มือการนิเทศภายใน และจัดอบรมเกี่ยวกับเทคนิคการเพาะพันธุ์ปลา การเลี้ยงสัตว์ การทำกล้วยอบน้ำผึ้ง และการทำดอกไม้ประดิษฐ์จากวัสดุท้องถิ่น

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกจนคร เขต 3 มีโรงเรียนในสังกัดจำนวนทั้งสิ้น 220 โรงเรียน ครู 2,667 คน และนักเรียน 60,315 คน มีนโยบายในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น มาใช้ในการปฏิบัติงานวิชาการซึ่งดำเนินการตามขอบข่ายงาน 4 งาน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สกจนคร เขต 3. 2541 : 1-2) ใน 3 แนวทาง คือ โรงเรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ งาน และกิจกรรมที่ให้ไปทำที่บ้านครูและปราชญ์ท้องถิ่นเป็นผู้ติดตามประเมินผล ชุมชนเป็นศูนย์กลาง ของการเรียนรู้ ครูและนักเรียนไปศึกษาหาความรู้ในชุมชน และโรงเรียนและชุมชนเชื่อมโยง เครือข่ายการเรียนรู้เข้าด้วยกัน ทั้งนี้การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการปฏิบัติงานวิชาการต้องอยู่ใน คุลยพินิจของโรงเรียนและความต้องการของชุมชน

ด้วยเหตุที่สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกจนคร เขต 3 มีพื้นที่ กว้าง สถานศึกษาก็มีขนาดแตกต่างกัน และตั้งอยู่ในทำเลที่แตกต่างกัน สถานศึกษาที่มีขนาดใหญ่ ก็ย่อมมีทั้งข้อได้เปรียบและเสียเปรียบสถานศึกษาขนาดกลางและขนาดเล็ก ในเรื่องของการนำภูมิปัญญา ท้องถิ่นมาใช้ในการปฏิบัติงานวิชาการ นอกจากนั้นสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ราบ ก็ย่อมมีทั้ง ข้อได้เปรียบและเสียเปรียบสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในภูเขาน้ำในเรื่องดังกล่าว ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจ และเห็นว่าจำเป็นอย่างยิ่งที่ควรศึกษาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการปฏิบัติงานวิชาการของสถาน ศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกจนคร เขต 3 เพื่อเป็นข้อเสนอแนะสำหรับผู้บริหาร ครูวิชาการ และครูสอนโรงเรียนประถมศึกษา บุคลากรทางการศึกษา และบุคคลที่เกี่ยวข้อง ได้นำ ไปเป็นแนวทางในการวางแผน ปรับปรุง ส่งเสริมนโยบายการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการปฏิบัติ งานวิชาการที่เหมาะสม สอดคล้องกับท้องถิ่นของตนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

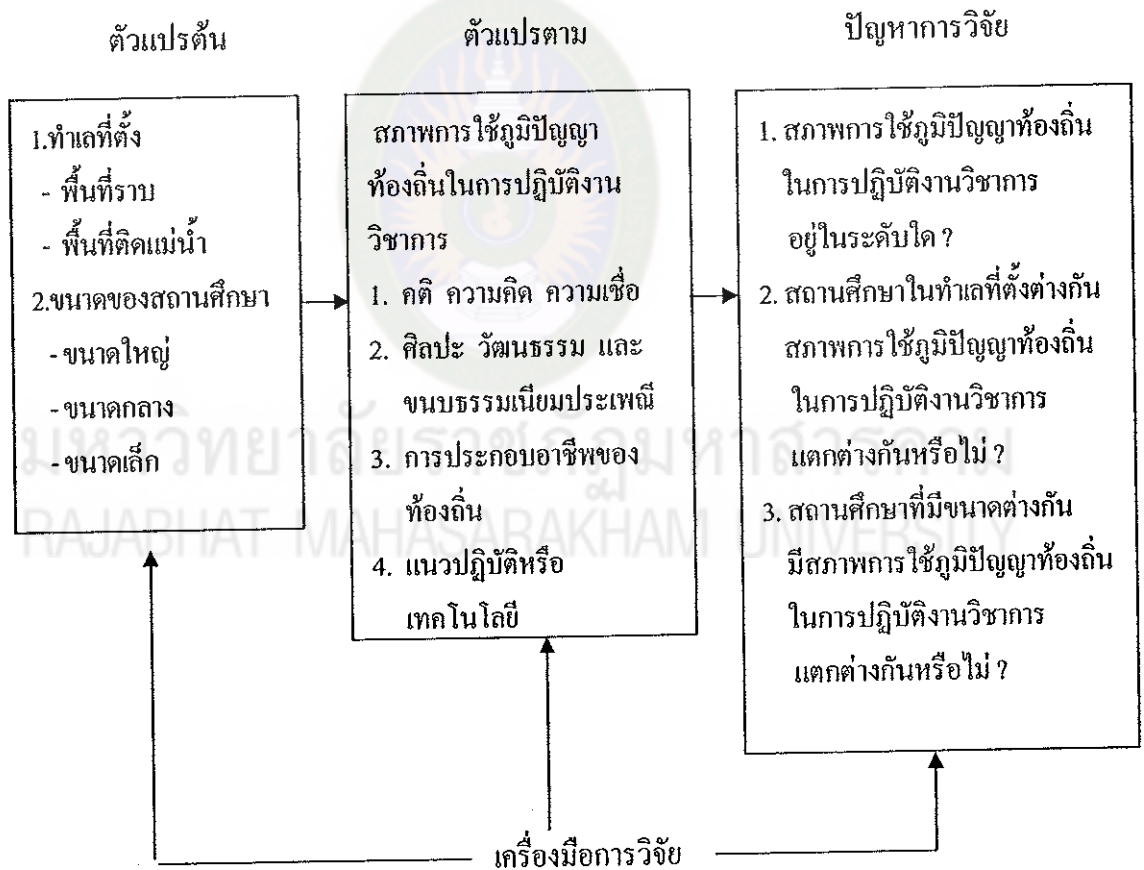
วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการปฏิบัติงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกจนคร เขต 3 โดยภาพรวมและรายด้าน ตามความคิดเห็น ของครูผู้สอน จำแนกตามทำเลที่ตั้งและขนาดของโรงเรียน
2. เพื่อเปรียบเทียบระดับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการปฏิบัติงานวิชาการ ของ สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกจนคร เขต 3 ตามความคิดเห็นของครูผู้สอน ในโรงเรียนที่มีทำเลที่ตั้งและขนาดต่างกัน
3. เพื่อศึกษาความคิดเห็นอื่น ๆ เกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการปฏิบัติงาน วิชาการของครูผู้สอน ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกจนคร เขต 3

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการปฏิบัติงานวิชาการ ตามความคิดเห็นของครูผู้สอน ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนคร เขต 3 เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น 4 ด้าน (อังกฤษ สมณะเนย์. 2535 : 8) ดังนี้

1. คติ ความคิด ความเชื่อ
  2. ศิลปะ วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี
  3. การประกอบอาชีพของท้องถิ่น
  4. แนวปฏิบัติหรือเทคโนโลยีท้องถิ่น
- กรอบแนวคิดการวิจัยครั้งนี้ แสดงดังแผนภูมิ 1

แผนภูมิที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

สมมติฐานการวิจัย

โรงเรียนที่มีทำเลที่ตั้งและขนาดของโรงเรียนต่างกัน มีระดับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการปฏิบัติงานวิชาการของสถานศึกษาแตกต่างกันทั้งโดยภาพรวมและรายด้าน

ขอบเขตการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูผู้สอนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศกนคร เขต 3 ปีการศึกษา 2548 จำนวน ครูผู้สอน จำนวน 2,118 คน จาก 220 โรงเรียน

1.2 กลุ่มตัวอย่างเป็นครูผู้สอนได้มาโดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified random sampling) ตามขนาดของโรงเรียนและทำเลที่ตั้ง กำหนดขนาดโดยใช้ตารางเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan) ได้กลุ่มตัวอย่าง 327 คน

2. ตัวแปรที่ศึกษา

2.1 ตัวแปรอิสระ

2.1.1 ทำเลที่ตั้งของโรงเรียน แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

- 1) โรงเรียนพื้นที่ราบ
- 2) โรงเรียนพื้นที่ติดแม่น้ำ

2.1.2 ขนาดของโรงเรียนแบ่งเป็น 3 ขนาด คือ

- 1) โรงเรียนขนาดเล็ก
- 2) โรงเรียนขนาดกลาง
- 3) โรงเรียนขนาดใหญ่

2.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ ระดับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการปฏิบัติงานวิชาการของสถานศึกษา ตามกรอบภูมิปัญญาท้องถิ่น 4 ด้าน ดังนี้

- 2.2.1 ด้านคติ ความคิด ความเชื่อ
- 2.2.2 ด้านศิลปะ วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี
- 2.2.3 ด้านการประกอบอาชีพของท้องถิ่น
- 2.2.4 ด้านแนวปฏิบัติหรือเทคโนโลยีท้องถิ่น

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง การนำองค์ความรู้และมวลประสบการณ์ที่แสดงถึง อัจฉริยะบุคคลหรือกลุ่มคนในท้องถิ่น ที่ผ่านการคิดวิเคราะห์ ไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต แก้ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจและสังคมให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น ได้อย่างเหมาะสมกับกาลสมัย ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นในปัจจุบันจัดได้ 4 ด้าน ดังนี้

1.1 คติ ความคิด ความเชื่อ หมายถึง แนวความคิด ความเชื่อต่างๆ ที่ปฏิบัติและ ยึดถือสืบทอดกันมา เพื่อการดำเนินชีวิตสงบสุขในแต่ละท้องถิ่น เช่น ความเชื่อ ความเชื่อแบบ วิถีพุทธ ได้แก่ พิธีสวดมนต์ไหว้พระ พิธีฟังเทศน์ในวันสำคัญทางศาสนา พิธีเข้าวัดจำศีล การอบรม จริยธรรมและศีลธรรม ความเชื่อแบบพิธีพราหมณ์ ได้แก่ พิธีสู่ขวัญต่างๆ ความเชื่อแบบผี ได้แก่ พระภูมินา พิธีบูชาแม่เหล็กดีเหล็กเมือง และการบวงสรวงต่างๆ ความเชื่อแบบบุคคล ได้แก่ การ เคารพบรรพบุรุษ ผู้อาวุโส พระสงฆ์ และผู้นำทางศาสนาต่างๆ เป็นต้น

1.2 ศิลปะ วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี หมายถึง ความรู้ ความคิด ในการสร้างสรรค์แบบแผนของการดำเนินชีวิตที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา นั่นคือการถ่ายทอดความรู้ หรือความคิดลงไปในวรรณกรรมต่างๆ เช่น ศิลปะการละเล่นพื้นบ้าน ได้แก่ หมอลำกลอน หมอลำกลอนประยุกต์ (หมอลำซิ่ง) หมอลำห่มุ และการรำเซิ้งต่างๆ ศิลปะดนตรีพื้นบ้าน ได้แก่ การเป่าแคน การคิดพิณ วงกลองยาว งานแกะสลัก งานหล่อ ได้แก่ แกะสลักบ้านประตุน้ำต่าง โบสถ์ และแกะสลักต้นเทียน การหล่อโบราณ ช่อฟ้า ต้นทวย บัวหัวเสาของศาลาและโบสถ์ ศิลปะดนตรีไทย ได้แก่ ซอ ขลุ่ย ซอ พิณ ระนาด ฉิ่ง กลอง ฉิ่ง ฉาบ ประเพณีในสิบสองเดือน (ฮีดสิบสอง) ได้แก่ บุญเข้าพรรษา บุญคูณลาน บุญข้าวจี่ บุญพระเวส บุญสงกรานต์ บุญบั้งไฟ บุญเบิกฟ้า บุญข้าวประดับดิน บุญข้าวสาก บุญออกพรรษา บุญกฐิน บุญผ้าป่า และบุญกองบัว

1.3 การประกอบอาชีพของท้องถิ่น หมายถึง ความรู้และประสบการณ์ที่ชาวบ้าน ใช้ในการประกอบอาชีพโดยอาศัยหลักธรรมชาติ ไม่พึ่งพาปัจจัยนอก แต่มีการพัฒนาให้เหมาะสม กับกาลสมัย เช่น การทอผ้าไหม ได้แก่ การทอผ้าไหมพื้น ไหมมัดหมี่ การทอผ้าด้วย ถักตะกุด ได้แก่ ทอผ้าฝ้าย ทอผ้าลายน้ำไหล ทอผ้าฝ้ายผ้าขาวม้า ทอผ้าจิดด้วยกึ่งพื้นเมือง ได้แก่ ทอผ้าจิด ตัดเสื่อ ทอผ้าจิดทำหมอน ทอผ้าห่มลายจิด การทำหมอนจิด ได้แก่ หมอนจิดสามเหลี่ยม ทำ เมาะนึ่ง การจักสานไม้ไผ่ ได้แก่ สานตะกร้า สานหวด สานมวย สานกระติบข้าว สานขันโตก สานกระด้ง สานกระบุง สานข้อง สานไซ สานตุ้ม การทำไม้กวาด ได้แก่ ไม้กวาดดอกหญ้า ไม้กวาดทางมะพร้าว การทอเสื่อ ได้แก่ ทอเสื่อกก ทอเสื่อผือ ทอเสื่อเตย การสาน ได้แก่ หมวกกก หมวกใบตาล หมวกผักตบชวา กระเป๋าอก เครื่องปั้นดินเผา ได้แก่ อีจุมอญ โอง ไห กระจ่าง หม้อดิน เตา การเกษตร ได้แก่ การทำเกษตรผสมผสาน การทำไร่ ทำนา ทำสวน เลี้ยงสัตว์ เป็นต้น

1.4 แนวปฏิบัติหรือเทคโนโลยีท้องถิ่น หมายถึง การนำความรู้เดิมของชาวบ้าน มาผสมผสานกับความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ ใช้ในการแก้ปัญหาในท้องถิ่น หรือชุมชน เช่น การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ มีทั้งการเลี้ยงและการผลิตลูกปลาเพื่อการจำหน่าย การทำ กล้วยตากอบน้ำผึ้ง เป็นต้น

2. การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการปฏิบัติงานวิชาการ หมายถึง การนำเอาองค์ความรู้ และมวลประสบการณ์ที่แสดงถึงอัจฉริยะบุคคลหรือกลุ่มคนในท้องถิ่นที่ผ่านการคิดวิเคราะห์ไป ประยุกต์ใช้ในกิจกรรมทุกชนิดของโรงเรียนที่เกี่ยวกับงานด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไป ใช้งานกิจกรรมการเรียนการสอน งานด้านวัสดุประกอบหลักสูตร และสื่อการเรียนการสอน การวัดผลและประเมินผล งานห้องสมุด งานนิเทศภายในและงานประชุมอบรมทางวิชาการ

3. สถานศึกษา หมายถึง โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนคร เขต 3

4. ทำเลที่ตั้งของสถานศึกษา หมายถึง พื้นที่ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาสกลนคร เขต 3 แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

4.1 สถานศึกษาพื้นที่ราบ หมายถึง สถานศึกษาที่อยู่ในพื้นที่ที่ห่างจากบริเวณริม แม่น้ำสงคราม ได้แก่ อำเภอวานรนิวาส อำเภออากาศ และกิ่งอำเภอเจริญศิลป์

4.2 สถานศึกษาพื้นที่ติดแม่น้ำสงคราม หมายถึง สถานศึกษาที่อยู่ในพื้นที่ที่อยู่ติด บริเวณริมแม่น้ำสงคราม ได้แก่ อำเภอกำตากกล้า อำเภอบ้านม่วง

5. ขนาดของสถานศึกษา หมายถึง ขนาดของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาสกลนคร เขต 3 ซึ่งผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 3 ขนาด คือ

5.1 สถานศึกษาขนาดเล็ก หมายถึง สถานศึกษาที่มีจำนวนนักเรียนตั้งแต่ 120 คน ลงมา

5.2 สถานศึกษาขนาดกลาง หมายถึง สถานศึกษาที่มีจำนวนนักเรียนตั้งแต่ 121 – 300 คน

5.3 สถานศึกษาขนาดใหญ่ หมายถึง สถานศึกษาที่มีจำนวนนักเรียนตั้งแต่ 301 คนขึ้นไป

6. ครูผู้สอน หมายถึง ข้าราชการครูที่ได้รับการบรรจุและแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง สายงานปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนคร เขต 3 ตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2547

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

เป็นข้อมูลและสารสนเทศสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา ครูวิชาการ และบุคลากรทางการศึกษา นำไปใช้ในการปรับปรุงนโยบายการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการปฏิบัติงานวิชาการให้มีประสิทธิภาพและบรรลุวัตถุประสงค์

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY